

บทที่ 2

ปรัชญา แนวคิดเกี่ยวกับการคุมประพฤติและ อาสาศัมครคุมประพฤติ

2.1 ปรัชญาของการคุมประพฤติ

การคุมประพฤติเป็นวิวัฒนาการอย่างหนึ่งของระบบการศาล ซึ่งได้นำมาใช้ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 17 ในสมัยก่อนหน้านั้นขึ้นไปเมื่อมีผู้กระทำผิดก็จะถูกจับตัวมาลงโทษให้สาสมกับความผิดนั้น เพื่อเป็นการแก้แค้น เป็นการชดใช้ทดแทน เพื่อชดเชยหรือบรรเทาความเสียหายแก่ผู้ได้รับความเสียหายหรือช่วยให้เขาได้รับความพึงพอใจร่วมกันด้วย เมื่อการลงโทษมีจุดมุ่งหมายไปในทางตอบแทนแก้แค้นเช่นนี้จึงไม่เกิดความคิดที่จะผ่อนปรนปรานีแต่อย่างใด ฉะนั้นจึงปรากฏว่าผู้ที่ถูกจำคุกออกมาแล้วไม่อาจกลับตัวเป็นคนดีได้ แต่กลับประพฤติผิดมากยิ่งขึ้น จากปรากฏการณ์เช่นนี้ได้กระตุ้นให้เกิดแนวความคิดว่า ปรัชญา แนวความคิด ทศนคติ ตลอดจนวิธีการที่ใช้กันมา ในอดีต ไม่สามารถช่วยเหลือผู้กระทำผิดให้กลับตัวได้ จึงได้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลง ปรัชญา แนวความคิด และทศนคติดังกล่าว โดยอาศัยหลักและเหตุผลดังนี้

1. ลดความเชื่อในเรื่องการลงโทษจำคุกผู้กระทำผิดและความรุนแรงของตัวบทกฎหมายในเรื่องการลงโทษผู้กระทำผิด

2. ตระหนักถึงผลของการลงโทษจำคุกว่าทำให้คนโทษเป็นจำนวนมากมีความประพฤติที่เลวลงและเกิดผลเสียยิ่งกว่าการปล่อยตัวไป

3. มีแนวความคิดว่าควรจะศึกษาผู้กระทำผิดทุกคนเป็นรายบุคคล เพื่อจะได้เป็นแนวทางแก้ไขให้พวกเขาสามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์หรือสิ่งแวดล้อมของแต่ละคน แทนการจำคุกก่อนตัดสิน

4. กระตุ้นให้ชุมชนตระหนักถึงความรับผิดชอบของชุมชนต่ออาชญากรรมและสาเหตุแห่งอาชญากรรม

5. เสริมสร้างความรู้สึถึงคุณค่าแห่งเกียรติและศักดิ์ศรีของการเป็นมนุษย์ เพื่อป้องกันการกระทำผิด

จากการเปลี่ยนแปลงแนวความคิด และปรัชญาดังกล่าวเป็นผลให้เกิดกระบวนการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยใช้วิธีการอบรมมนสิยาและจิตใจ ให้ผู้ควบคุมเป็นผู้เลือกคอยช่วยเหลือแนะนำความประพฤติในระยหนึ่ง จนผู้กระทำผิดสามารถปรับตัวได้ ซึ่งนับว่าเป็นแนวทางป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม ทั้งยังเป็นการปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำผิดขณะเดียวกันด้วย

วิธีดังกล่าว เริ่มจากเอกชนก่อนและค่อยพัฒนามาสู่รัฐในรูปของการคุมประพฤติในปัจจุบัน ซึ่งนับได้ว่าระบบราชทัณฑ์ได้เปลี่ยนโฉมหน้าจากการลงโทษอย่างรุนแรงมาสู่ลักษณะที่มนุษยธรรมและเหตุผล

2.2 ระบบการคุมประพฤติในประเทศไทย

2.2.1 ความเป็นมาเกี่ยวกับแนวคิดคุมประพฤติในประเทศไทย

แนวความคิดเกี่ยวกับการนำระบบคุมประพฤติผู้กระทำผิดมาใช้ในประเทศไทยเกิดขึ้นมานานแล้ว โดยเริ่มจากผู้กระทำผิดที่เป็นเด็กก่อนซึ่งในปี พ.ศ. 2494 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494 และได้มีการแก้ไขบทบัญญัติบางประการให้เหมาะสมขึ้นอีกในเวลาต่อมาคือ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2506 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2526 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีศาลเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 ซึ่งกฎหมายทั้ง 3 ฉบับ ดังกล่าวก็ได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการคุมประพฤติไว้ด้วย

สำหรับผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่ นั้น แนวความคิดเกี่ยวกับการนำระบบคุมประพฤติมาใช้ในประเทศไทยปรากฏขึ้นครั้งแรกในประมวลกฎหมายอาญาฉบับปัจจุบัน ซึ่งบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2500 โดยประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56-58 ได้บัญญัติเกี่ยวกับการรอกการกำหนดโทษหรือรอกการลงโทษผู้กระทำผิดไว้ และให้ศาลมีอำนาจกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติผู้กระทำผิดนั้นด้วย แต่หลักการนี้ไม่มีผลในทางปฏิบัติแต่ประการใด เนื่อง

จาก ไม่มีหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการคุ้มครองประเพณีผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่โดยตรง จนกระทั่งกระทรวงยุติธรรมได้รับมอบหมายจากคณะรัฐมนตรีให้พิจารณาเรื่องนี้เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2519 และกระทรวงยุติธรรมได้มอบหมายให้สำนักงานส่งเสริมงานตุลาการเป็นผู้ดำเนินการ ต่อมาก็ได้เปิดสำนักงานคุมประพฤติกลางขึ้น และเปิดดำเนินการเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2522 โดยดำเนินการในกรุงเทพมหานครก่อน จนปรากฏผลเป็นที่น่าพอใจ และเพื่อเป็นการให้โอกาสแก่ประชาชนในทั่วทุกภูมิภาคของประเทศได้รับประโยชน์จากวิธีการคุมประพฤติ ดังนั้นในปี พ.ศ. 2526 รัฐบาลจึงเริ่มมีการเปิดดำเนินการสำนักงานคุมประพฤติในส่วนภูมิภาคตามโครงการขยายงานคุมประพฤติออกสู่ส่วนภูมิภาค ซึ่งได้รับการบรรจุไว้ในแผนพัฒนาศาลและกระทรวงยุติธรรม ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2525 - 2529) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) แต่เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านงบประมาณเมื่อสิ้นสุดแผนฯ ดังกล่าวแล้วยังไม่สามารถเปิดดำเนินการได้ครบตามเป้าหมายที่วางไว้ โครงการขยายงานคุมประพฤติออกสู่ส่วนภูมิภาคจึงได้รับการบรรจุไว้ในแผนพัฒนาศาลและกระทรวงยุติธรรม ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2530-2534) ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2535-2539) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ตามลำดับ เพื่อให้สามารถเปิดดำเนินการสำนักงานคุมประพฤติในส่วนภูมิภาคให้ครบทุกจังหวัดต่อไป อันจะเป็นการสนองต่อนโยบายของรัฐบาลในการที่จะอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้แก่ประชาชนทั่วทุกภูมิภาคของประเทศได้อย่างทัดเทียมกันปัจจุบันมีสำนักงานคุมประพฤติทั่วประเทศรวม 56 แห่ง และมีโครงการจะเปิดดำเนินการทั่วประเทศภายในปีงบประมาณต่อไป

2.2.2 หน้าที่และความรับผิดชอบของกรมคุมประพฤติ

กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

1. ส่งเสริมสนับสนุนเกี่ยวกับการดำเนินงานแก้ไขฟื้นฟูและสงเคราะห์ผู้กระทำผิดตามกฎหมายว่าด้วยวิธีการดำเนินการคุมความประพฤติ ตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2522

2. พัฒนาระบบ รูปแบบ และวิธีการคุมประพฤติผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่ จัดทำ และประสานแผนงานของกรมให้สอดคล้องกับนโยบายและแผนแม่บทของกระทรวง รวมทั้ง เร่งรัดติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานในสังกัด

3. ดำเนินการเกี่ยวกับการสืบเสาะและพินิจ การควบคุมและสอดส่องการ แก่ไขฟื้นฟูและสงเคราะห์ผู้กระทำผิดตามกฎหมายว่าด้วยวิธีดำเนินการคุมความประพฤติตาม ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2522

4. ปฏิบัติราชการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมหรือ ตามที่กระทรวงหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย

2.2.3 นโยบายของกรมคุมประพฤติ

นโยบายของกรมคุมประพฤติ ได้ถูกกำหนดไว้ในแผนพัฒนาศาลและกระทรวงยุติธรรม ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2535-2539) ซึ่งเป็นนโยบายที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 สรุปได้ดังนี้

1. ยกมาตรฐานในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในชุมชน โดยวิธีการคุมประพฤติ และการทำงานบริการสังคม ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 ให้มีประสิทธิภาพ
2. กระจายความยุติธรรมแก่ประชาชนผู้กระทำผิดทั่วประเทศ ในการสืบเสาะ ข้อเท็จจริงประกอบดุลยพินิจในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล
3. สนับสนุนให้ประชาชน และสื่อมวลชน เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขฟื้นฟูและ สงเคราะห์ผู้กระทำผิดในชุมชน
4. พัฒนาความรู้ความสามารถ และความรับผิดชอบในวิชาชีพของพนักงานคุม ประพฤติและเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง
5. แสวงหามาตรการใหม่ ๆ ในการแก้ไขฟื้นฟูสมรรถภาพและจิตสำนึกของผู้ กระทำผิดกลุ่มที่มีลักษณะเฉพาะในด้านอายุ บุคลิกภาพ และฐานความผิด
6. ส่งเสริมการพัฒนาระบบ รูปแบบ และวิธีการคุมประพฤติผู้กระทำผิดที่เป็น ผู้ใหญ่ รวมทั้งระบบการจัดเก็บข้อมูล ให้ทันสมัย โดยใช้วิทยาการสมัยใหม่

2.2.4 การแบ่งส่วนราชการในกรมคุมประพฤติ

ปัจจุบันกรมคุมประพฤติมีการแบ่งส่วนราชการเป็น 14 กอง ดังนี้
ส่วนกลาง แบ่งการบริหารออกเป็น 5 กอง ดังนี้

1. สำนักงานเลขานุการกรม
2. กองกิจกรรมชุมชน
3. กองวิชาการและแผนงาน
4. สำนักงานคุมประพฤติกรุงเทพมหานคร
5. สำนักงานคุมประพฤติธนบุรี

ส่วนภูมิภาค แบ่งการบริหารออกเป็น 9 กอง ประกอบด้วย สำนักงานคุม
ประพฤติภาค 1 - 9

2.2.5 อัตรากำลังของกรมคุมประพฤติ

ปัจจุบัน (ตุลาคม 2537) กรมคุมประพฤติดำเนินการจ้างเจ้าหน้าที่ทั้งหมดทั้ง
ข้าราชการ ลูกจ้างประจำ ลูกจ้างชั่วคราว ในตำแหน่งพนักงานคุมประพฤติ เจ้าหน้าที่
ธุรการ เจ้าหน้าที่พิมพ์ดีด และอื่น ๆ รวมทั้งสิ้นจำนวน 1,355 คน ประจำในส่วนกลาง
คือสำนักงานเลขานุการกรม กองกิจกรรมชุมชน กองวิชาการและแผนงาน สำนักงานคุม
ประพฤติกรุงเทพมหานคร สำนักงานคุมประพฤติธนบุรี และในส่วนภูมิภาค คือ สำนักงานคุม
ประพฤติในภาคต่าง ๆ ทั้ง 9 ภาค ทั่วประเทศ

2.2.6 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน

กฎหมายสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานคุมประพฤติทั้งในด้านการบริหาร
งานระดับกรม และการปฏิบัติงานระดับสำนักงาน มีดังนี้

1. ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56, 57, 58 และ 74, 75 เป็น
กฎหมายที่ให้อำนาจศาลในการเลือกใช้วิธีการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด ซึ่งคดีนั้นศาลจะลงโทษ
จำคุกไม่เกินสองปี หากศาลเห็นสมควรอาจพิจารณาการกำหนดโทษ หรือรอการลงโทษ

ไว้ แล้วปล่อยตัวไปเพื่อให้โอกาสผู้นี้กลับตัวภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด โดยศาลอาจกำหนดเงื่อนไขคุมประพฤติผู้นี้ไว้ด้วยก็ได้

2. พระราชบัญญัติวิธีดำเนินการคุมประพฤติ ตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2522 กำหนดอำนาจหน้าที่ของพนักงานคุมประพฤติ และวิธีดำเนินการคุมความประพฤติ เพื่อให้ประมวลกฎหมายอาญามีผลให้บังคับอย่างสมบูรณ์

3. ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการดำเนินการคุมความประพฤติผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่ พ.ศ. 2526 เป็นระเบียบที่วางขึ้นเพื่อเป็นหลักในการปฏิบัติงานคุมประพฤติ ตั้งแต่งานธุรการ สืบเสาะ งานสอดส่อง และการรายงานผลการปฏิบัติงาน เพื่อให้การปฏิบัติงานดำเนินไปโดยเรียบร้อยเป็นแนวทางเดียวกัน

4. ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการปกครองและการปฏิบัติราชการของข้าราชการและลูกจ้างในสำนักงานคุมประพฤติศาลจังหวัด พ.ศ. 2526 เป็นระเบียบที่ใช้ในการปกครอง และปฏิบัติราชการของข้าราชการและลูกจ้างของสำนักงานคุมประพฤติในส่วนภูมิภาค ที่จะต้องอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของผู้พิพากษาหัวหน้าศาล และอธิบดีผู้พิพากษามาตร ซึ่งถือว่าเป็นผู้บังคับบัญชาโดยตรงนอกเหนือจากหัวหน้างานคุมประพฤติ

5. พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2535 และพระราชกฤษฎีกา แบ่งส่วนการกรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2535

6. พระราชบัญญัติล้างมลทินในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี พ.ศ. 2526 และพระราชบัญญัติล้างมลทินในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระชนมพรรษา 60 พรรษา พ.ศ. 2530 พระราชบัญญัติล้างมลทินทั้ง 2 ฉบับมีผลต่อผู้ต้องโทษในกรณีความผิดต่าง ๆ ซึ่งกระทำผิดในช่วงเวลาที่พระราชบัญญัติกำหนดไว้ให้ถือว่าผู้นั้นมิได้ถูกลงโทษในความผิดนั้น ๆ มาก่อน ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อจำเลยว่าเคยต้องโทษจำคุกมาแล้ว หากกระทำความผิดขึ้นใหม่ ศาลพิจารณาพิพากษารอการกำหนดโทษหรือรอการลงโทษได้ และสามารถใช้วิธีการคุมประพฤติผู้นั้นไว้ด้วยก็ได้

2.2.7 ขั้นตอนการดำเนินงานคุมประพฤติ

การดำเนินงานคุมประพฤติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดตามคำสั่งของศาล เป็นภารกิจของสำนักงานคุมประพฤติประจำศาลแต่ละแห่ง ซึ่งมีหน้าที่และขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

1. งานสืบเสาะและรายงาน (Investigation) เป็นกระบวนการดำเนินงานเพื่อแสวงหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประวัติภูมิหลังของจำเลยก่อนศาลพิจารณาคดี โดยพนักงานคุมประพฤติจะดำเนินการรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับจำเลยและสภาพความผิดมาประมวล วิเคราะห์และทำรายงานเสนอศาลพร้อมทั้งความเห็นและข้อเสนอแนะว่าควรใช้วิธีการอย่างไรกับจำเลยถึงจะเหมาะสมเพื่อศาลจะได้ใช้ประกอบดุลยพินิจในการพิพากษาคดี

การสืบเสาะและพินิจ มีวัตถุประสงค์สำคัญ ดังนี้

1) เพื่อประมวลข้อเท็จจริงและภูมิหลังของจำเลย รายงานให้ศาลทราบ
2) เพื่อเสนอความเห็นต่อศาลว่าจำเลยแต่ละรายควรใช้วิธีการใดจึงจะเหมาะสม ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงความปลอดภัยของสังคมด้วย

3) เพื่อเป็นประโยชน์ในการวางแผนแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้คุมความประพฤติ

2. งานควบคุมและสอดส่อง (supervision) เป็นกระบวนการภายหลังจากศาลได้ใช้ดุลยพินิจในการพิพากษาผู้กระทำผิดแล้วว่า บุคคลนั้นยังไม่สมควรได้รับโทษจำคุก จึงให้รอการกำหนดโทษหรือรอการลงโทษไว้ก่อน โดยมีเงื่อนไขคุมประพฤติและให้พนักงานคุมประพฤติเป็นผู้คอยแนะนำ ช่วยเหลือหรือตักเตือนในเรื่องความประพฤติและการประกอบอาชีพหรือจัดให้กระทำการกิจกรรมบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์ตามที่เห็นสมควร

วัตถุประสงค์ของงานควบคุมและสอดส่อง มีดังนี้

1) เพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดมิให้กระทำความผิดซ้ำอีก
2) เพื่อช่วยเหลือผู้กระทำผิดให้สามารถดำเนินชีวิตและปรับตัวเข้ากับสังคมได้และเป็นประชากรที่มีคุณค่า

3) เพื่อส่งเสริมสวัสดิภาพและความปลอดภัยของชุมชน

3. งานกิจกรรมชุมชนหรืองานบริการสังคม (Community Affairs or Social Service) ในการแก้ไขปัญหามลพิษให้กลับคืนเป็นผลเมืองดีนั้น กรมคุมประพฤติ ได้มีนโยบายนำทรัพยากรชุมชนมาใช้ในการแก้ไข ช่วยเหลือ ส่งเสริมให้ชุมชนทำผิด ดังนั้น สำนักงานคุมประพฤติทุกแห่งจึงได้นำประชาชนและสถาบันที่เกี่ยวข้องในชุมชน เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา และองค์กรการกุศลต่าง ๆ มาร่วมในการดำเนินงานตามแผนงานการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหามลพิษ ซึ่งมี โครงการอาสาสมัครคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม โครงการพัฒนากลุ่มความประพฤติทำงาน บริการสังคม โครงการส่งเสริมพัฒนากลุ่มความประพฤติ และโครงการส่งเสริมจำหน่าย และครอบครัวระหว่างพิจารณาคดี

เนื่องจากงานกิจกรรมชุมชนเป็นงานสำคัญที่ช่วยให้การแก้ไขปัญหามลพิษเป็นผลสำเร็จมากยิ่งขึ้น ดังนั้นในปัจจุบันจึงถือเป็นงานหลักอีกด้านหนึ่งของกระบวนการคุมประพฤติ

โครงการต่าง ๆ ของกรมคุมประพฤติ

นอกจากงานพื้นฐานหลักของงานคุมประพฤติ คือ งานสืบเสาะและพินิจและการควบคุมและสอดส่องแล้ว กรมคุมประเวดียังมีโครงการต่าง ๆ ที่เป็นส่วนช่วยสนับสนุนส่งเสริม ประชาสัมพันธ์ แก้ไข ปรับปรุง และสร้างนวัตกรรมขึ้นในงานคุมประพฤติผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่ในประเทศไทย ซึ่งมีผลการดำเนินงานตามโครงการต่าง ๆ ดังนี้คือ

1. โครงการคุมประพฤติ มีขึ้นเพื่อยกฐานะสำนักงานคุมประพฤติกลางให้เป็น กรมคุมประพฤติเพื่อรองรับปริมาณงาน อำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบที่เพิ่มมากขึ้น อันจะทำให้การปฏิบัติงานคุมประพฤติผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่ในประเทศไทยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อประโยชน์ให้กับสังคมได้อย่างสูงสุด

ปัจจุบันสำนักงานคุมประพฤติกลางได้รับการยกฐานะให้เป็นกรมคุมประพฤติแล้ว เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2535

2. โครงการขยายงานคุมประพฤติออกสู่ส่วนภูมิภาค เป็นโครงการที่ต้องการให้ประชาชนในทุกภูมิภาคของประเทศได้รับประโยชน์จากวิธีการคุมประพฤติอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน ปัจจุบันมีสำนักงานคุมประพฤติทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค รวมทั้งสิ้น 56 สำนักงาน สำหรับปีงบประมาณ 2538 นี้ กรมคุมประพฤติจะเปิดดำเนินการสำนักงานคุมประพฤติขึ้นอีก 10 สำนักงาน

นอกจากนี้จะมีการเปิดดำเนินการสำนักงานคุมประพฤติ ในส่วนภูมิภาคให้ครบทุกจังหวัดในปีงบประมาณต่อไป

3. โครงการบำบัดรักษาและฟื้นฟูผู้ถูกคุมความประพฤติ เป็นโครงการให้การบำบัดรักษาตามคำสั่งศาล เพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้ถูกคุมความประพฤติที่มีอาการบกพร่องทางร่างกายและจิตใจด้วยการส่งเข้ารับการบำบัดรักษาในสถานบำบัด ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 56 ที่แก้ไขใหม่ให้ศาลมีอำนาจดังกล่าว ซึ่งปัจจุบันกระทรวงยุติธรรมกำลังอยู่ในระหว่างดำเนินการเพื่อจัดตั้งสถานบำบัดรักษาและฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด

4. โครงการอบรมผู้ถูกคุมความประพฤติ เป็นโครงการที่ให้การอบรมผู้ถูกคุมความประพฤติ เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายในความผิดที่ตนเองได้กระทำความผิด ทั้งยังช่วยให้ผู้ถูกคุมความประพฤติดำเนินการในบทบาทและหน้าที่ของตนเองในฐานะพลเมืองที่ดี

5. โครงการศูนย์ทะเบียนประวัติผู้กระทำผิด เป็นโครงการจัดเก็บประวัติผู้กระทำผิดที่ผ่านกระบวนการคุมประพฤติดังเครื่องจัดเก็บข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ และมีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการค้นหาประวัติเบื้องต้นของบุคคล โดยการเชื่อมโยงข้อมูลกับศูนย์ทะเบียนราษฎร และกองทะเบียนประวัติอาชญากร กรมตำรวจ โดยเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2529

6. โครงการประชาสัมพันธ์งานคุมประพฤติ เป็นโครงการให้การประชาสัมพันธ์ด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชน ชุมชน และสังคมมีความรู้ความเข้าใจในงานคุมประพฤติ อันจะนำไปสู่ความร่วมมือในการปฏิบัติงานคุมประพฤติในอนาคต ซึ่งได้ดำเนินการ

การต่อเนื่องมาโดยตลอดนับตั้งแต่เปิดดำเนินการสำนักงานคุมประพฤติกลาง เมื่อปี พ.ศ. 2522 เช่น การทำบอร์ด แผ่นพิมพ์หรือแผ่นพับ การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับงานคุมประพฤติ ตามสถาบันการศึกษาต่าง ๆ การจัดนิทรรศการ การประชุมสัมมนาทางวิทยุ โทรทัศน์ การแถลงข่าวสื่อมวลชน ตลอดจนการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบอื่น ๆ

7. โครงการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานคุมประพฤติ เป็นโครงการที่จะประเมินผลการดำเนินงานคุมประพฤติที่ผ่านมาว่ามีความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจและสังคมหรือไม่ ซึ่งกรมคุมประพฤติได้ดำเนินการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานคุมประพฤติมาโดยตลอดตั้งแต่เริ่มเปิดดำเนินการสำนักงานคุมประพฤติกลางจนถึงปัจจุบัน โดยวิเคราะห์ประเมินผลการดำเนินงานจากผลการปฏิบัติงานของทุกสำนักงานเป็นรายเดือน

8. โครงการพัฒนากฎหมายคุมประพฤติทำงานบริการสังคม เป็นโครงการที่ต้องการให้ผู้ถูกคุมความประพฤติได้ชดใช้สังคม และมีจิตสำนึกในการยอมรับว่าเมื่อได้กระทำผิดลงไปแล้ว ควรต้องชดใช้ความผิดดังกล่าวแก่สังคมบ้าง โดยให้ผู้ถูกคุมความประพฤติทำงานบริการสังคมตามเงื่อนไขการคุมความประพฤติที่ศาลมีคำสั่ง เช่น การทำความสะอาดซ่อมแซมและบำรุงรักษาสถานศาสนา สาธารณสถาน สถานที่ราชการ การบริจาคโลหิต การปลูกป่า ฯลฯ

9. โครงการสงเคราะห์ผู้ถูกคุมความประพฤติ เป็นโครงการให้ความช่วยเหลือและสงเคราะห์ผู้ถูกคุมความประพฤติที่ประสบปัญหาความเดือดร้อนในเรื่องต่าง ๆ และต้องการความช่วยเหลือ โดยให้ความช่วยเหลือและสงเคราะห์ในด้านต่าง ๆ เช่น การให้การศึกษา ฝึกอาชีพ จัดหางาน และให้ยืมทุนประกอบอาชีพ รวมทั้งการจัดให้ฟังธรรมและนันทนาการ โดยเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2529 จนกระทั่งปัจจุบัน

10. โครงการสงเคราะห์จำเลยและครอบครัวระหว่างการพิจารณาคดี เป็นโครงการเพื่อให้การสงเคราะห์แก่จำเลยและครอบครัว ในระหว่างการพิจารณาคดีที่ประสบความเดือดร้อนและต้องการความช่วยเหลือ อันเนื่องมาจากการถูกจับกุมดำเนินคดีอาญาของจำเลย

11. โครงการอาสาสมัครคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม เป็นโครงการที่คัดเลือกผู้นำในชุมชนที่ประชาชนให้ความเคารพนับถือมาอบรมและแต่งตั้งเป็นอาสาสมัครคุมประพฤติ ให้มีหน้าที่ในการช่วยเหลือ ดูแลให้ผิดกฎหมายความประพฤติในชุมชนของตนเองกลับตนเป็นพลเมืองดี ไม่หวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก โดยเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2529 จนกระทั่งปัจจุบัน (ตุลาคม พ.ศ. 2537) กระทรวงยุติธรรมได้ดำเนินการอบรมอาสาสมัครคุมประพฤติไปแล้วจำนวน 69 รุ่น มีอาสาสมัครคุมประพฤติที่ปฏิบัติงานช่วยเหลืองานคุมประพฤติ จำนวนทั้งสิ้น 4,924 คน

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับงานอาสาสมัคร

อาสาสมัคร คือบุคคลซึ่งทำหน้าที่ให้บริการโดยปราศจากสินจ้างรางวัล ซึ่งให้การบริการ อาจจะเป็นการเสริมสร้างทักษะหรือคุณภาพของอาชีพ หรือการให้สิ่งต่าง ๆ ที่เป็นพื้นฐานแก่ชีวิตในบางเวลา

การให้บริการงานอาสาสมัครมีส่วนสำคัญในการพัฒนาประเทศ สมัยก่อนปัญหาการอยู่รอดของชีวิตในชุมชนจะมาจากการให้ความร่วมมือของชาวบ้าน จนกลายเป็นความรับผิดชอบของท้องถิ่นที่จะยื่นมือเข้ามาช่วย ชุมชนหรือวัด หรือในงานเก็บเกี่ยวข้าว การช่วยทำงานทางการเกษตรมักจะมีกิจกรรมอาสาสมัครร่วมด้วย โอกาสของการที่ได้ทำงานร่วมกับผู้อื่นและความพึงพอใจในการร่วมงาน จะทำให้บรรลุดุติประสงค์ตามต้องการและก่อให้เกิดคุณค่าการยอมรับในสังคม การช่วยตนเองและช่วยผู้อื่นเหมือนญาติพี่น้องจากความคิดที่ว่า มาร่วมแรงพัฒนาช่วยเหลือกันเป็นวัฒนธรรมของไทยที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ

อาสาสมัครมีส่วนให้ความช่วยเหลือในหน่วยงานได้เป็นอย่างดี การให้ความช่วยเหลือของอาสาสมัครสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ด้านความคิด
2. ด้านแรงงาน
3. ด้านกำลังทรัพย์

ผู้ที่อาสาสมัครนั้น อาจสละแรงงาน ความคิด และกำลังทรัพย์พร้อมกันไปก็ได้ อาสาสมัครคือคนซึ่งพร้อมแล้วที่จะให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ แก่บุคคลอื่นหรือ

สังคมจะเห็น หน่วยงานใดที่ต้องการขอความช่วยเหลือจากอาสาสมัคร ควรพยายามหาอาสาสมัครซึ่งเป็นคนในชุมชนหรือในท้องถิ่นนั้น ๆ มาช่วย ทั้งนี้เพราะคนในชุมชนย่อมมีจิตใจผูกพันอยู่กับชุมชน อยากให้ชุมชนของตนพัฒนามากที่สุดและยังเป็นการสะดวกต่อการติดต่อสื่อสารด้วย จะเห็นการสนับสนุนทางด้านกำลังความคิด ด้านแรงงาน และด้านกำลังทรัพย์ จึงกระทำอย่างเต็มที่ (ดร.เสาวณีย์ เสนาะสุ, งานอาสาสมัครและกิจกรรมเยาวชน)

Webster Dictionary ได้ให้ความหมายของ "งานอาสาสมัคร" (Voluntary) ไว้ 2 นัยด้วยกัน คือ

1. ปฏิบัติการหรือกระทำการของบุคคล โดยเจตนารมณ์อิสระที่ไม่หวังค่าตอบแทน (acting or done of one's own free will without valuable consideration)
2. ปฏิบัติการหรือกระทำการโดยปราศจากหน้าที่ตามที่กฎหมายบังคับไว้ว่า จะต้องกระทำหรือโดยปราศจากการบังคับของรัฐ (acting or done without any present legal obligation to do the thing done or any such obligation that can accrue from the existing state of affairs.)

ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสะอ้าน ปลัดทบวงมหาวิทยาลัย ได้เคยวิเคราะห์ไว้ว่าอุดมการณ์อาสาสมัครจะต้องประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 4 ประการ ดังนี้คือ

1. เป็นการบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวม มิใช่เพื่อส่วนตัว
2. เป็นการกระทำที่เป็นไปโดยความสมัครใจ อะไรก็ตามถ้าทำโดยมิใช่ความสมัครใจหรือมีการบังคับให้ทำ ถือว่าเป็นการทำลาย Spirit ของ "งานอาสาสมัคร"
3. เป็นการกระทำที่ไม่มุ่งหวังผลตอบแทนในรูปของสินจ้างรางวัล
4. เป็นการอุทิศกำลังกาย กำลังใจและเวลาให้ส่วนรวม มิใช่อุทิศกำลังทรัพย์แต่เพียงอย่างเดียว

วัฒนา นวลสุวรรณ (2528 : น.15) การที่จะทำให้อาสาสมัครสามารถปฏิบัติงานให้ได้ผลดี ให้ยึดแนวปฏิบัติดังนี้คือ ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับงานในหน้าที่

ซึ่งมอบหมายให้ผู้ประสานงานทำและงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งโครงการและนโยบายทั่วไปให้ผู้ประสานงานทราบโดยแจ่มชัดก่อน มอบหมายงานให้ผู้ประสานงานทำให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ ต้องให้เกียรติแก่ผู้ประสานงานเสมอกับเจ้าหน้าที่ประจำที่มีตำแหน่งหน้าที่ระดับเดียวกัน ต้องมีการโอนอ่อนผ่อนผันเรื่องระเบียบแบบแผนที่ไม่จำเป็นบางประการบ้างตามสมควรแก่ผู้ประสานงาน หัวหน้าองค์กรหรือหน่วยราชการควรได้รู้จักผู้ประสานงานดี ๆ อย่างรวมทั้งปัญหาต่าง ๆ ของเขา และต้องช่วยเหลือเมื่อเขามีปัญหาหรือความเดือดร้อนใด ๆ แม้เรื่องส่วนตัวของเขา

อาภรณ์พันธ์ จันทร์สว่าง (2514) ได้ศึกษาวิจัยไว้ว่า อาสาพัฒนาส่วนใหญ่อยู่ในวัยหนุ่มสาว บรรลุนิติภาวะ มีความรู้ในระดับสูง เป็นคนโสด เป็นผู้ที่มีความรู้พิเศษเฉพาะตัว เช่น เข้าใจ พูดภาษาท้องถิ่นได้ สมัครใจมาทำงานเพราะต้องการรับใช้ชาติ หาประสบการณ์ใหม่ ๆ หลักการคัดเลือก วิธีการคัดเลือกทำให้ได้คนที่มีความรู้ ความสามารถ การฝึกอบรม การประชุมสัมมนา ทำให้อาสาพัฒนาสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับการปฏิบัติงานได้ การรู้จักใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น รู้จักเข้าถึงประชาชน มีความพอใจในงานเหล่านี้ ล้วนมีผลก่อให้เกิดความสำเร็จในการปฏิบัติงาน

นาทเจลิษฐ์ ยั่งยืนวัฒนา (2527) ได้ศึกษาวิจัยไว้ว่า เยาวชนอาสาพัฒนาส่วนใหญ่เป็นผู้ที่บรรลุนิติภาวะ มีความรู้ระดับมัธยมศึกษา ต้องการงานเพื่อหาประสบการณ์ ยังไม่มีอาชีพหรือมีอาชีพแต่ไม่มั่นคง วิธีการฝึกอบรมหลักสูตร การพัฒนา นิเทศก์ ความสามารถส่วนตัว ความประพฤติดของเยาวชนอาสาพัฒนา รวมทั้งความพอใจในตำแหน่งหน้าที่ ความตั้งใจในการปฏิบัติงาน ความต้องการงานเพื่อช่วยเหลือสังคม ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญในการสนับสนุนให้เยาวชนอาสาพัฒนาประสบความสำเร็จในการทำงาน

พรรณยุพา คึกคักคำดวง (2516) ได้ศึกษาวิจัยไว้ว่า นักจิตอาสาสมัครส่วนใหญ่มีฐานะทางครอบครัว การศึกษาระดับปานกลาง กิจกรรมที่สนใจมากเป็นพิเศษ คืองานค่ายอาสาพัฒนาชนบท สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดี ช่วยเหลือกิจกรรมพิเศษในโรงเรียนและในชุมชนตามความสามารถของตน เข้ามาเป็นนักจิตอาสาสมัครเพราะต้องการหาประสบการณ์ใหม่ ๆ อยากทำประโยชน์ให้ชนบท ครู อาจารย์ที่โรงเรียนที่นักจิตอาสาสมัคร

ไปปฏิบัติงาน ส่วนใหญ่มีความเห็นว่าบัณฑิตอาสาสมัครมีความกระตือรือร้น มีความคิดริเริ่ม รับผิดชอบในการปฏิบัติงานได้ดี มีมนุษยสัมพันธ์ มีการวางตัวที่ดี

ร.ต.หญิงวราภรณ์ พันธุ์พวง (2524) ได้ศึกษาวิจัยไว้ว่าอาสาสมัครที่มี อาชีพค้าขาย ซึ่งเป็นที่รู้จักกับบุคคลทั่วไปในหมู่บ้าน และเป็นบุคคลที่ค่อนข้างมีฐานะดีในสังคม เป็นที่ยอมรับของสังคม ช่วยให้การบริการวางแผนครอบครัวได้ง่าย และสะดวกยิ่งขึ้น นอกจากนี้การคัดเลือกบุคคลมาเป็นอาสาสมัครควรคัดเลือกจากครอบครัวที่มีสมาชิกไม่เคย เป็นอาสาสมัครมาก่อน เพราะจะช่วยกระจายความรู้เรื่องการวางแผนครอบครัวให้กว้าง ขว้าง และเป็นการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับงานอาสาสมัครได้มากยิ่งขึ้นในกลุ่มชาวบ้าน อาสาสมัครส่วนใหญ่มีความเห็นว่า การอบรมมีประโยชน์ต่อเขา และควรจัดอบรมให้บ่อยกว่า นี้ มีทัศนคติในการปฏิบัติงานเพื่อช่วยชาติและสังคม ภูมิใจที่เป็นอาสาสมัครวางแผนครอบครัว ไม่ควรหวังผลตอบแทน ไม่ทำให้ยุ่งยากและเสียเวลา

จากการศึกษาผลงานวิจัยดังกล่าวมาข้างต้นพบว่า การปฏิบัติงานของอาสาสมัคร นั้นย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น ภูมิหลังทางสังคม ความรู้เฉพาะตัว ประสบการณ์ แรงจูงใจ ได้แก่ ต้องการหาประสบการณ์ ต้องการช่วยเหลือสังคม ความตั้งใจจริงในการ ปฏิบัติงาน เสียสละ การสละมนาและฝึกอบรม การมอบหมายงาน การที่เจ้าหน้าที่กระตือ รือร้นเอาใจใส่ต่อผู้มาติดต่อ ซึ่งส่งผลให้อาสาสมัครปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับอาสาสมัครชุมชนประเพณี

งานอาสาสมัครชุมชนประเพณีเป็นงานที่ดั่งเอาประชาชนในชุมชนหรือท้องถิ่น ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษที่กำเริบทั้งเด็กและผู้ใหญ่ โดยช่วยให้ผู้กระทำผิดเหล่านั้นได้มีโอกาสดูแลตนเองเป็นผลเมืองดีต่อไป และยังเป็นการช่วย ป้องกันปัญหาอาชญากรรมอันอาจเกิดขึ้นในชุมชนนั้นได้วิธีหนึ่งด้วย จึงนับว่าอาสาสมัครชุมชน ประเพณีนั้นมีบทบาทสำคัญอย่างมาก สำหรับกระบวนการยุติธรรม ซึ่งในรอบระยะเวลา 20 กว่าปีที่ผ่านมา ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของชุมชนในกระบวนการยุติธรรมมากขึ้น โดย เริ่มมีการตระหนักกันว่าชุมชนมีความสำคัญต่อความสำเร็จและประสิทธิภาพในการดำเนินงาน

ของกระบวนการยุติธรรมเป็นอย่างยิ่ง จนกล่าวได้ว่าความสำเร็จหรือประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมขึ้นอยู่กับความร่วมมือสนับสนุนของชุมชนเป็นสำคัญ ดังนั้นในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาจึงเป็นช่วงที่ชุมชนได้เริ่มมีบทบาทในการดำเนินงานของกระบวนการยุติธรรมในหลาย ๆ ด้าน และบทบาทของชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมก็ได้แก่ อาสาสมัครในรูปแบบต่าง ๆ เช่น อาสาสมัครเกี่ยวกับบ้านกึ่งวิถี อาสาสมัครช่วยเหลือผู้ต้องขัง เป็นต้น ซึ่งอาสาสมัครเหล่านี้เพิ่งจะมาเริ่มพัฒนาแพร่หลายในระยะ 20 ปี หลังมานี้เอง แต่บทบาทของชุมชนในการดำเนินงานของกระบวนการยุติธรรมที่สำคัญที่สุดก็เห็นจะได้แก่อาสาสมัครคุมประพฤติ (Volunteer Probation Officers)

2.5 อาสาสมัครคุมประพฤติในประเทศไทย

ความเป็นมา

สำหรับในประเทศไทยนั้น ได้มีการจัดตั้งโครงการอาสาสมัครคุมประพฤติของกรมราชทัณฑ์ กระทรวงมหาดไทย ขึ้นอย่างเป็นทางการ และเป็นแห่งแรกในเขตกรุงเทพมหานคร และนนทบุรี ในปี พ.ศ. 2520 (กรมราชทัณฑ์, กองกิจกรรมในชุมชน, ฝ่ายคุมประพฤติ : 3-4) โดยอาสาสมัครคุมประพฤติจะทำหน้าที่ช่วยเหลือในการคุมประพฤติผู้กระทำผิดที่ถูกขังมาแล้วระยะหนึ่ง และได้รับการปล่อยตัว โดยมีเงื่อนไขคุมประพฤติที่เรียกว่า การพักการลงโทษ และการลดวันต้องโทษ ซึ่งกรมราชทัณฑ์ได้ดำเนินการขยายโครงการดังกล่าวออกไปในหลาย ๆ จังหวัดทั่วทุกภูมิภาค ส่วนผู้กระทำผิดที่ศาลให้รอการลงโทษ หรือรอการกำหนดโทษ โดยมีเงื่อนไขคุมประพฤตินั้นเป็นงานที่ขึ้นตรงต่อกระทรวงยุติธรรม กล่าวคือถ้าเป็นผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่ก็ขึ้นตรงต่อสำนักงานคุมประพฤติ แต่ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนนั้นไม่ว่าจะเป็นกรณีศาลสั่งคุมประพฤติ โดยไม่มีการส่งตัว ไปฝึกอบรมหรือสั่งคุมประพฤติภายหลังจากการได้รับการฝึกอบรมของสถานฝึกและอบรมแล้วก็ตาม ให้ขึ้นตรงต่อศาลคดีเด็กและเยาวชน (ศาลเยาวชนและครอบครัวในปัจจุบัน) กระทรวงยุติธรรม และโครงการอาสาสมัครคุมประพฤติของกระทรวงยุติธรรม ได้มีการจัดตั้งขึ้นเมื่อไม่นานมานี้เอง

ในระบบคุ้มครองสิทธิของกระทรวงยุติธรรมที่ดำเนินงาน โดยสำนักงานคุ้มครองสิทธิ
กับศาลคดีเด็กและเยาวชน (ศาลเยาวชนและครอบครัวในปัจจุบัน) นั้น จะพบว่านับตั้งแต่ได้
มีการจัดตั้งระบบขึ้นมา ยังมีได้มีการนำเอาอาสาสมัครคุ้มครองสิทธิเข้ามามีส่วนร่วมในการ
ให้ความช่วยเหลือแก่นักงานคุ้มครองสิทธิวิชาชีพในด้านการควบคุมและสอดส่องความประพฤติ
ผู้กระทำผิดที่ศาลมีคำสั่งให้คุมประพฤติ ซึ่งนับว่าเป็นช่องว่างระหว่างกระทรวงยุติธรรมกับ
ประชาชนในท้องถิ่น อันเป็นผลให้งานคุ้มครองสิทธิและงานสงเคราะห์ภายหลังปล่อยยังไม่
บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่วางไว้เท่าที่ควร ยิ่งไปกว่านั้นยังทำให้บทบาทในด้านการป้องกันแก้ไข
ปัญหาอาชญากรรมในส่วนของการกระทรวงยุติธรรมก็ยังไม่ปรากฏผลเด่นชัด ทั้งนี้สาเหตุมา
จากการขาดความร่วมมือและการสนับสนุนจากพลังมวลชนชั้นพื้นฐาน ซึ่งก็คือประชาชนทั่วไป
นั่นเอง

จากสภาพการณ์ และเหตุผลดังกล่าวมาแล้ว ปรากฏว่าในปี พ.ศ. 2527 ได้มี
หน่วยงานหนึ่งของกระทรวงยุติธรรม ได้พิจารณาเห็นว่าถึงเวลาอันสมควรแล้วที่จะต้องมีการ
ริเริ่มจัดตั้งอาสาสมัครคุ้มครองสิทธิขึ้นในระบบคุ้มครองสิทธิของกระทรวงยุติธรรม หน่วยงาน
ดังกล่าวก็คือศาลคดีเด็กและเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานี (ปัจจุบันคือศาลเยาวชนและ
ครอบครัว จังหวัดอุบลราชธานี) โดยจะนำเอาอาสาสมัครคุ้มครองสิทธิมาช่วยเหลืองานของ
พนักงานคุ้มครองสิทธิวิชาชีพให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และสามารถแก้ไขปัญหาคดีให้กลับ
ตนเป็นพลเมืองดี อีกทั้งยังทำให้บทบาทในด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรมของ
กระทรวงยุติธรรม ปรากฏเด่นชัดขึ้น อันเป็นผลต่อภาพพจน์ของศาลและกระทรวงยุติธรรม
ตั้งแต่วันที่ 27 กันยายน 2527 ศาลคดีเด็กและเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานี (ปัจจุบัน
คือศาลเยาวชนและครอบครัว จังหวัดอุบลราชธานี) จึงได้จัดตั้งโครงการอาสาสมัคร
คุ้มครองสิทธิของศาลขึ้นเป็นแห่งแรกของประเทศไทย ซึ่งมีหน้าที่ช่วยเหลือในงานคุ้มครอง
สิทธิของศาลคดีเด็กและเยาวชนแห่งนั้น โดยมีการฝึกอบรมความรู้ให้แก่ผู้สมัครเป็นอาสาสมัคร
คุ้มครองสิทธิ และมีการวัดผลความรู้ ทั้งก่อนและหลังจากการฝึกอบรมแก่ผู้สมัครเหล่านั้น ท้ายสุด
ก็จะมีกรมอบุฉิบัตรและเพิ่มอาสาสมัครคุ้มครองสิทธิให้แก่บรรดาผู้ที่ได้รับแต่งตั้งเป็นอาสาสมัคร
ปรากฏว่ามีผู้สมัครที่ผ่านการฝึกอบรมเป็นอาสาสมัครคุ้มครองสิทธิรุ่นแรก รวมทั้งสิ้น 52 คน
หลังจากได้รับการแต่งตั้งแล้วอาสาสมัครก็เริ่มปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเข้มแข็งและเสียสละเป็น
อย่างมาก เพียงชั่วระยะเวลา 2 เดือน อาสาสมัครได้สอดส่องดูแลเด็กและเยาวชน แล้ว
รายงานให้ศาลทราบเป็นจำนวน 25

ราย ผลจากการรายงานนั้นทำให้ศาลได้ออกหมายเรียกเยาวชนและผู้ปกครองที่มีปัญหา มาว่ากล่าวตักเตือน 3 ราย และให้การสงเคราะห์ในด้านสวัสดิภาพต่าง ๆ เช่น ในด้านการ ศึกษาและการประกอบอาชีพ จำนวน 2 ราย (วิชา มหาคุณ 2529 : 2) การที่อาสาสมัครคุมประพฤติได้ออกเยี่ยมเยียนช่วยเหลือเยาวชนและครอบครัว ทำให้บิดามารดาและ ผู้ปกครองของเยาวชนมีความเข้าใจในเจตนารมณ์ของศาลคดีเด็กและเยาวชน (ศาลเยาวชน และครอบครัว) ยิ่งขึ้น และให้ความร่วมมือในการแก้ไขฟื้นฟูเด็กที่ได้กระทำผิดให้กลับตนเป็น คนดี ช่วยลดจำนวนเด็กเกเรในชุมชนให้น้อยลงได้อย่างเห็นได้ชัด อันเป็นผลดีต่อการดำเนิน งานของศาลและเป็นการสร้างภาพพจน์ที่ดีต่อศาลอีกด้วย ต่อมาจึงได้มีการเปิดรับสมัคร คุมประพฤติและฝึกอบรมเพิ่มขึ้น อีก 4 รุ่น รวม 174 คน และจากผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครคุมประพฤติ ศาลจังหวัดอุบลราชธานีจึงได้ เพิ่มงานคุมประพฤติผู้ใหญ่ให้แก่อาสาสมัคร เหล่านั้น ให้ช่วยดูแลผู้ใหญ่ที่กระทำผิดซึ่งศาลสั่งคุมประพฤติอีกด้วย

ขณะเดียวกันในแผนพัฒนาศาลและกระทรวงยุติธรรม ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2530-2534) ก็ได้มีการจัดทำโครงการอาสาสมัครคุมประพฤติของกระทรวงยุติธรรมขึ้น โดยมี เหตุผลว่า เนื่องจากการคุมประพฤติเป็นงานที่จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือช่วยเหลือจาก ชุมชนในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดให้กลับตัวเป็นคนดี โดยไม่ต้องถูกลงโทษจำคุก แต่ การดำเนินงานคุมประพฤติประสบปัญหาในด้านบุคลากร เพราะจำนวนพนักงานคุมประพฤติ วิชาชีพมีอยู่จำกัด แต่ผู้ถูกคุมประพฤตินั้นเป็นจำนวนมาก ประกอบกับปัญหาด้านการขาดแคลน งบประมาณและเงินเฟ้อให้งานดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ สำนักงานส่งเสริมตุลาการ ร่วมมือกับศาลคดีเด็กและเยาวชนกลาง (ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง) ได้จัดให้มีอาสาสมัครคุมประพฤติของกระทรวงยุติธรรมขึ้นอย่างเป็นทางการ เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่น ได้เข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการแก้ไขฟื้นฟูแก้ผู้กระทำผิด โดยได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการโครงการอาสาสมัครคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม เป็นผู้รับผิดชอบโครงการ และออกระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยอาสาสมัครคุมประพฤติ พ.ศ. 2528 ขึ้น (ดูรายละเอียดในภาคผนวก) ในระยะเริ่มต้นนั้นจัดให้มีเฉพาะเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร และให้ ถือว่าอาสาสมัครคุมประพฤติเขตดุสิตนี้เป็นอาสาสมัครคุมประพฤติ รุ่นที่ 1 ของกระทรวง ยุติธรรม และให้อาสาสมัครคุมประพฤติทั้ง 4 รุ่นของจังหวัดอุบลราชธานีเป็นรุ่นที่ 2 ของ กระทรวงยุติธรรมและมีการจัดอบรมอาสาสมัครคุมประพฤติขึ้นทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

ต่อมาเรื่อย ๆ จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2537) รวม 69 รุ่น และยังได้มีโครงการที่จะจัดให้มีการอบรมอาสาสมัครคุมประพฤติออกไปในเขตต่าง ๆ ของกรุงเทพมหานคร จนกระทั่งครบทุกเขตและทุกจังหวัดทั่วประเทศ ฉะนั้นการจัดตั้งโครงการอาสาสมัครคุมประพฤติกระทรวงยุติธรรม ก็ได้เข้าสู่ระบบเดียวกันแล้วในปัจจุบัน โดยอยู่ภายใต้ความดูแลรับผิดชอบของคณะกรรมการโครงการอาสาสมัครคุมประพฤติกับคณะกรรมการของแต่ละจังหวัดเป็นต้นไป

วัตถุประสงค์ของโครงการอาสาสมัครคุมประพฤติ มีดังนี้

1. เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจ ด้านกฎหมายและกระบวนการพิจารณาคดีของศาล ตลอดจนปัญหาและสาเหตุแห่งการกระทำผิดทั้งเด็กและผู้ใหญ่ รวมทั้งแนวทางป้องกันและแก้ไขแก่อาสาสมัครคุมประพฤติ
2. เพื่อให้อาสาสมัครคุมประพฤติสามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการอบรมไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ ตลอดจนสามารถแนะนำช่วยเหลือผู้ถูกคุมประพฤติ ผู้ปกครองของเด็กและเยาวชน และประชาชนในท้องถิ่น ในเบื้องต้น
3. เพื่อให้อาสาสมัครคุมประพฤติช่วยเหลือผู้ถูกคุมประพฤติให้กลับตนเป็นพลเมืองดี ไม่กระทำการที่เป็นภัยต่อสังคมอีก อันเป็นจุดมุ่งหมายของการนำอาสาสมัครมาใช้ในงานคุมประพฤติ นั่นคือ อาสาสมัครคุมประพฤติจะถือเป็นผู้ช่วยของพนักงานคุมประพฤติ และสามารถเสียสละให้ความช่วยเหลือโดยเต็มใจ แต่ทั้งนี้มิใช่เป็นการทำแทนพนักงานคุมประพฤติซึ่งเป็นผู้มีความรู้ ความชำนาญในวิชาชีพโดยตรง
4. เพื่อให้อาสาสมัครคุมประพฤติร่วมมือกับประชาชนในท้องถิ่น หาทางป้องกันมิให้ผู้ถูกคุมความประพฤติกระทำความผิด รวมทั้งร่วมมือแก้ไขส่งเสริมผู้ถูกคุมความประพฤติให้กลับตนเป็นพลเมืองดี
5. เพื่อให้อาสาสมัครคุมประพฤติคอยช่วยเหลือสอดส่อง ดูแลความประพฤติของผู้ถูกคุมความประพฤติ รวมทั้งเด็กและเยาวชนที่ได้รับการปล่อยจากสถานฝึกและอบรม

ซึ่งจะช่วยลดปริมาณงานที่ล้นมือของพนักงานคุมประพฤติ และทำให้พนักงานคุมประพฤติสามารถใช้เวลาในการวางแผนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดได้อย่างทั่วถึง

6. เพื่อเป็นการสร้างศรัทธาให้ประชาชนโดยทั่วไปและผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่นบิดามารดา และผู้ปกครอง ให้มีทัศนคติที่ดีต่อการดำเนินงานคุมประพฤติของกระทรวงยุติธรรม

7. เพื่อป้องกันการเรียกร้องหรือหาผลประโยชน์อันมิชอบในคดี โดยอาศัยความไม่รู้กฎหมายของผู้เกี่ยวข้องกับคดี เช่น จากจำเลยหรือจากบิดามารดา หรือผู้ปกครองของเด็กหรือเยาวชนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด

8. กระตุ้นเตือนให้ประชาชนทั่วไปเข้าใจและสนใจกิจการงานคุมประพฤติของกระทรวงยุติธรรม ตลอดจนช่วยเหลือกิจการมูลนิธิสงเคราะห์ของศาลคดีเด็กและเยาวชน (ศาลเยาวชนและครอบครัว) และมูลนิธิแก้ไขฟื้นฟูและสงเคราะห์ผู้กระทำผิด และเพื่อเผยแพร่กิจการงานคุมประพฤติของกระทรวงยุติธรรม ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

9. ช่วยป้องกันสังคมจากอาชญากรรมในด้านอื่น ๆ เช่นการแนะนำประชาชนให้รู้จักกฎหมาย รู้จักวิธีป้องกันทรัพย์สิน และให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่บ้านเมืองในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม (สำนักงานส่งเสริมงานตุลาการและศาลเด็กและเยาวชนกลาง (ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง) 2531 : 5-6)

หลักการดำเนินงานเกี่ยวกับอาสาสมัครคุมประพฤติ

1) จัดทำแผนปฏิบัติงานประจำปี

โครงการอาสาสมัครคุมประพฤติได้รับการบรรจุไว้ในแผนพัฒนาศาลและกระทรวงยุติธรรม ฉบับที่ 2 (2530-2534) เพราะฉะนั้นในการดำเนินงานตามโครงการนี้ จำเป็นต้องมีการปฏิบัติงานอย่างมีขั้นตอน เพื่อให้การปฏิบัติงานบังเกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นในการดำเนินงานในแต่ละปี ฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการโครงการอาสาสมัครคุม

ประเพณีกระทรวงยุติธรรม จะเป็นผู้ดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติงานประจำปีว่าจะดำเนินการจัดอบรมในจังหวัดใดบ้าง เสนอต่อคณะกรรมการโครงการ อาสาสมัครคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรมพิจารณาให้ความเห็นชอบ เมื่อคณะกรรมการโครงการอาสาสมัครคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรมเห็นชอบแล้วก็นำเสนอปลัดกระทรวงยุติธรรมให้ความอนุมัติให้ดำเนินการได้ เมื่อได้รับอนุมัติแล้วฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการโครงการอาสาสมัครคุมประพฤติก็จะแจ้งให้จังหวัดที่จะดำเนินการจัดฝึกอบรมทราบเพื่อเสนอแต่งตั้งคณะกรรมการในจังหวัดขึ้นรับผิดชอบในการดำเนินการสรรหาอาสาสมัครคุมประพฤติ การคัดเลือก การฝึกอบรม ฯลฯ

2) การสรรหาอาสาสมัครคุมประพฤติ

การสรรหาอาสาสมัครนี้ขอควรพิจารณาคือ เราจะเสาะหาบุคคลเข้ามาเป็นอาสาสมัครอย่างไร มีคุณสมบัติอย่างไร เพื่อให้ได้อาสาสมัครที่ดี มีความรู้ความ สามารถเข้ามาปฏิบัติงานแหล่งทรัพยากรภายนอกที่สามารถสรรหาบุคคลได้ เช่น การประกาศโฆษณาตามหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ สำนักงานจัดงาน สถาบันการศึกษา สมาคมอาชีพต่าง ๆ สภากาชาด การแนะนำเป็นการส่วนตัว (Wayne and Elias 1981 : 216-217) สำหรับกระทรวงยุติธรรมนั้น มีขั้นตอนในการสรรหาอาสาสมัครคุมประพฤติดังต่อไปนี้

(1) ทำการสำรวจรวบรวมจำนวนผู้ถูกคุมความประพฤติที่มีอยู่ในเขตหรือจังหวัดที่เปิดการอบรมโดยจำแนกตามหมู่บ้าน ตำบล อำเภอหรือชุมชนต่าง ๆ ว่ามีจำนวนผู้ถูกคุมความประพฤติอยู่ที่ใด จำนวนเท่าไร

(2) ใช้จำนวนผู้ถูกคุมความประพฤติในแต่ละอำเภอ/เขต เป็นเกณฑ์ในการออกไปสรรหาอาสาสมัครคุมประพฤติ โดยจะสรรหาอาสาสมัครคุมประพฤติในท้องที่อำเภอที่มีผู้ถูกคุมความประพฤติอาศัยอยู่มากที่สุดก่อนเป็นลำดับไป ทั้งนี้โดยคำนึงถึงความจำเป็นที่จะให้อาสาสมัครเข้ามาช่วยแบ่งเบาภาระของพนักงานคุมประพฤติ

(3) มีหนังสือขอความร่วมมือไปยังที่ทำการเขตหรืออำเภอเพื่อขอทราบรายชื่อผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน หรือขอเข้าร่วมในการประชุมกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ของ

อำเภอต่าง ๆ เพื่อชี้แจงและประชาสัมพันธ์ โครงการอาสาสมัครคุมประพฤติให้ประชาชนได้ เข้าใจชักชวนให้สมัครเข้ารับการอบรมหรือให้ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้านช่วยเสนอบุคคล ในตำบลหรือหมู่บ้านนั้นที่ได้พิจารณาแล้วเห็นว่า เป็นบุคคลที่ประชาชนให้ความเคารพนับถือ มีความเสียสละที่จะทำงานเพื่อสังคมหรือช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน แล้วรวบรวม รายชื่อไว้

(4) ให้พนักงานคุมประพฤติเป็นผู้ออกไปสืบเสาะเพื่อหาบุคคลในชุมชน หมู่บ้านหรือตำบลซึ่งมีคุณสมบัติเข้าตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และสืบเสาะบุคคลซึ่งได้รับการ เสนอชื่อมาด้วยว่ามีคุณสมบัติครบถ้วนหรือไม่ ซึ่งในการสรรหา นั้นได้ใช้แบบสำรวจในการ สรรหาโดยจะต้องมีบุคคลอย่างน้อย 3 คน ให้การรับรองว่าบุคคลที่ออกไปสรรหาเป็นบุคคล ที่มีคุณสมบัติครบถ้วนจริง แล้วพนักงานคุมประพฤติผู้ออกไปสรรหาทำการประเมิน ให้ความเห็น ว่าบุคคลนั้นเหมาะสมหรือไม่

คุณสมบัติของอาสาสมัครคุมประพฤติ

ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยอาสาสมัครคุมประพฤติ พ.ศ. 2528 หมวดที่ 1 ได้กำหนดคุณสมบัติของอาสาสมัครคุมประพฤติ ไว้ดังนี้

1. มีอายุตั้งแต่ 20 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป
2. มีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่งแน่นอน
3. มีความรู้ในขั้นสามารถอ่านออกเขียนได้
4. มีความซื่อสัตย์สุจริต มีคุณธรรมและมีความเสียสละอย่างสูง พร้อมทั้งจะอุทิศตนเพื่อช่วยเหลือการดำเนินงานคุมประพฤติด้วยความเต็มใจ
5. ประกอบอาชีพเป็นกิจจะลักษณะและมีฐานะมั่นคง
6. มีบุคลิกภาพและความประพฤติดี ได้รับความไว้วางใจและยกย่องจากประชาชน

7. ผ่านการอบรมความรู้เกี่ยวกับงานคุมประพฤติ ซึ่งจัดโดยกระทรวงยุติธรรม หรือหน่วยงานที่ได้รับมอบหมายจากกระทรวงยุติธรรม

8. ไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดมาก่อน เว้นแต่เป็นโทษ
สำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

บุคคลที่สมควรสมัครรับถ้วและผ่านการอบรมตามหลักสูตรต้องมีการปฏิญาณตนต่อ
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม หรือบุคคลที่ได้รับมอบหมายจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
ยุติธรรม ว่าจะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต เสียสละ และรักษาระเบียบวินัยและ
ความลับของทางราชการอย่างเคร่งครัด นอกจากนี้บุคคลที่สมควรงามความดี ช่วยเหลืองาน
คุณประโยชน์ งานสังคมสงเคราะห์หรืองานสาธารณประโยชน์ทั่วไป อาจได้รับการพิจารณา
แต่งตั้งให้เป็นอาสาสมัครคุมประพฤติกิตติมศักดิ์ มีสิทธิประดับเข็มอาสาสมัครคุมประพฤติของ
กระทรวงยุติธรรม และมีสิทธิหรือประโยชน์บางประการตามที่กำหนดไว้ และบุคคลที่มีอำนาจ
แต่งตั้งอาสาสมัครคุมประพฤติกิตติมศักดิ์คือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม หรือบุคคลที่ได้
รับมอบหมายจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม เช่นเดียวกับการแต่งตั้งอาสาสมัครคุม
ประพฤติทั่วไป

3. การคัดเลือก

ในการคัดเลือกบุคคลเข้าทำงาน ย่อมต้องคำนึงถึงประสิทธิภาพของบุคคล
เป็นสำคัญ ฉะนั้นจึงขึ้นอยู่กับความสามารถของหน่วยงานที่จะประเมินผลถึงความสำเร็จ
ดังกล่าวเพื่อป้องกันมิให้เกิดข้อผิดพลาดขึ้น เนื่องจากแต่ละขั้นตอนของการคัดเลือกต้องใช้
ค่าใช้จ่ายสูง จึงมีความจำเป็นต้องมีความละเอียดถี่ถ้วนรอบคอบในการตัดสินใจที่จะรับบุคคล
เข้าไว้ทำงาน ซึ่งจะต้องทำเป็นอย่างเป็นขั้นเป็นตอนตามหลักวิชาการ สำหรับขั้นตอนการ
คัดเลือกอาสาสมัครคุมประพฤติของกระทรวงยุติธรรมนั้นจะดำเนินการดังนี้คือ เมื่อพนักงาน
คุมประพฤติได้ออกไปสืบเสาะประวัติบุคคลที่เหมาะสมได้แล้วก็จะดำเนินการต่อไปคือ

1. เสนอรายชื่อผู้ได้รับการคัดเลือกให้มาทำงานในโครงการอาสาสมัคร
คุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม พิจารณาความเหมาะสม เมื่อคณะกรรมการพิจารณาแล้วเห็น
ชอบด้วยก็จะ เสนอรายชื่อพร้อมทั้งรายละเอียดประวัติของบุคคลนั้น ไปยัง

2. คณะกรรมการโครงการอาสาสมัครคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม พิจารณาก่อนครั้ง เมื่อคณะกรรมการโครงการให้ความเห็นชอบแล้วก็มีหนังสือเชิญบุคคลนั้น เข้ารับการอบรมเพื่อแต่งตั้งต่อไป

4) การฝึกอบรม

การฝึกอบรมเป็นกระบวนการส่งเสริม เพิ่มพูนความรู้ ความชำนาญ ความสามารถให้แก่ผู้รับการอบรม เป็นการสร้างแรงจูงใจให้ผู้รับการอบรมมองเห็นความสำคัญของงาน เป็นการปรับความแตกต่างของบุคคลให้สามารถปฏิบัติงานได้ (Edwin 1976 : 213 - 214) ในเมื่ออาสาสมัครแต่ละคนต่างก็มีพื้นความรู้ ประสบการณ์ ฯลฯ ที่แตกต่างกัน จึงต้องอาศัยการฝึกอบรมเพื่อชี้แนะให้อาสาสมัครได้เข้าใจถึงนโยบายของ กระทรวงยุติธรรม ขั้นตอนและแนวทางการปฏิบัติงานคุมประพฤติและการฝึกอบรมจะได้ผลดีเพียงไรนั้น ต้องทดสอบจากการปฏิบัติงาน ซึ่งจะเป็นตัวชี้ถึงความสำเร็จในการฝึกอบรม ถึงความสามารถในการนำไปใช้กับการทำงานได้ด้วย (Edwin 1976 : 221-222)

หลังจากคณะกรรมการโครงการอาสาสมัครคุมประพฤติให้ความเห็นชอบแล้ว บุคคลที่มีคุณสมบัติครบถ้วนจะได้เข้ารับการอบรมทั้งทางภาคทฤษฎีและปฏิบัติ โดยวิธีดำเนินการฝึกอบรมนั้นจะอยู่ในความรับผิดชอบของสถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการสำนักงานส่งเสริมงานตุลาการ มีการเชิญวิทยากรผู้บรรยาย อาทิเช่น ข้าราชการผู้ทรงคุณวุฒิของกระทรวงยุติธรรม ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาอื่นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาบรรยาย ทั้งนี้โดยให้เงินงบประมาณของสำนักงานส่งเสริมงานตุลาการ แต่ปัจจุบันตั้งแต่ปีงบประมาณ 2537 เป็นต้นมา ให้เงินงบประมาณของกรมคุมประพฤติ และเงินที่ได้รับบริจาคจากหน่วยงานทั้งภาครัฐบาลและเอกชนเพื่อนำมาใช้จ่ายที่ไม่อาจเบิกจากทางราชการได้

หลักสูตรในการฝึกอบรม เพื่อให้อาสาสมัครคุมประพฤติได้ทราบถึงรายละเอียดและความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานคุมประพฤติและเพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะงานและแผนพัฒนาศาลและกระทรวงยุติธรรม ฉบับที่ 2 (2530-2534) หลักสูตรการฝึกอบรมนี้ประกอบด้วย

1. นโยบายของกระทรวงยุติธรรมเกี่ยวกับงานคุมประพฤติ	1 ชั่วโมง
2. การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานคุมประพฤติ	1 ชั่วโมง
3. กระบวนการยุติธรรมทางอาญา	1 ชั่วโมง
4. การดำเนินคดีและการคุมความประพฤติเด็กและเยาวชน	1 ชั่วโมง
5. การดำเนินคดีและการคุมประพฤติผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่	1 ชั่วโมงครึ่ง
6. ปัญหาและปัจจัยที่ก่อให้เกิดการกระทำผิด	1 ชั่วโมง
7. เทคนิคการให้คำปรึกษาเชิงจิตวิทยา	1 ชั่วโมงครึ่ง
8. การส่งมอบส่งเคราะห์กับงานคุมประพฤติ	1 ชั่วโมงครึ่ง
9. บทบาทของอาสาสมัครคุมประพฤติ	1 ชั่วโมงครึ่ง
10. วัฏปฏิบัติในการติดต่องานศาล	1 ชั่วโมง
11. วิธีการเขียนรายงานของอาสาสมัครคุมประพฤติ	1 ชั่วโมงครึ่ง
12. การฝึกปฏิบัติเขียนรายงาน	2 ชั่วโมง
13. ประสบการณ์ในการทำงานของพนักงานคุมประพฤติ และอาสาสมัครคุมประพฤติ	2 ชั่วโมง
14. กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์	2 ชั่วโมง
รวมเวลาทั้งสิ้น	18 ชั่วโมง

ในการฝึกอบรมนั้นจะมีการทดสอบความรู้ของผู้เข้ารับการอบรมก่อนการอบรม เพื่อหยั่งทราบถึงความรู้ ความเข้าใจทางด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุมความประพฤติของผู้เข้ารับการอบรม จากนั้นก็ดำเนินการอบรมซึ่งเมื่อเสร็จการอบรมแล้วจะให้มีการวัดผลความรู้ของผู้เข้ารับการอบรม เพื่อทดสอบความรู้ ความเข้าใจ และจะได้เป็นข้อมูลในการแก้ไขปรับปรุงสำหรับการอบรมอาสาสมัครคุมประพฤติในโอกาสต่อไป

5) การมอบหมายงาน

การมอบหมายงานจะได้ผลดีก็ต่อเมื่อมีการพิจารณาถึงความเหมาะสมควบคู่ไปกับความรู้ ความสามารถของอาสาสมัครแต่ละคน เจ้าหน้าที่จำเป็นต้องเข้าใจและเรียนรู้เกี่ยวกับอาสาสมัครว่า อาสาสมัครแต่ละคนมีความรู้ ความสามารถ ทักษะ ทศน์คติ ตลอดจน

บุคลิกภาพแตกต่างกันอย่างไรบ้าง เพื่อจะได้มอบหมายงานไปตามความถนัด ตามกำลังความสามารถที่แท้จริง หรือกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า เป็นการผสมผสานความสนใจ ความต้องการของอาสาสมัครเข้ากับความต้องการของหน่วยงาน โดยทำให้อาสาสมัครรู้สึกว่าเป็นงานที่มีคุณค่าและสามารถอุทิศตนเอง สามารถเสียสละเวลาได้ (Roy 1982 : 222-223)

หลักเกณฑ์ในการมอบหมายงาน นอกจากจะมีการพิจารณาถึงความเหมาะสมข้างต้นแล้ว การมอบหมายงานให้อาสาสมัครคุมประพฤติ มีหลักเกณฑ์ดังนี้

1. พิจารณาประเภทของคดีโดยจะมอบหมายเฉพาะคดีที่ไม่มีปัญหายุ่งยากซับซ้อน
2. พิจารณาคดีที่ผ่านการสืบเสาะของพนักงานคุมประพฤติและพนักงานคุมประพฤติได้เสนอให้คุมประพฤติเป็นสำคัญ ถ้าคดีที่ไม่ผ่านการสืบเสาะพนักงานคุมประพฤติควรออกไปสอดส่องก่อน 1 ครั้ง ก่อนที่จะส่งคดีให้อาสาสมัครคุมประพฤติ
3. พิจารณาส่งคดีที่ผู้ถูกคุมความประพฤติมีถิ่นที่อยู่ใกล้กับอาสาสมัครคุมประพฤติมากที่สุดเพื่อเป็นการสะดวกและประหยัดในการออกไปสอดส่องดูแลของอาสาสมัครคุมประพฤติ
4. พิจารณาถึงความห่างไกลหรือความไม่สะดวกของพนักงานคุมประพฤติในการออกไปสอดส่องผู้ถูกคุมความประพฤติ ก็จะมอบหมายคดีให้อาสาสมัครคุมประพฤติที่มีสถานที่อยู่ใกล้กับผู้ถูกคุมความประพฤติดำเนินการสอดส่องแทน
5. พิจารณาถึงปริมาณคดีที่อยู่ในความรับผิดชอบของอาสาสมัครคุมประพฤติประกอบ คืออาสาสมัครคุมประพฤติ 1 คน ไม่สมควรมีคดีไว้ในความรับผิดชอบในขณะเดียวกันเกิน 5 คดี (เกณฑ์สูงสุดผู้ใหญ่ 3 เด็ก 2)
6. พิจารณาเหตุผลจำเป็นเฉพาะกรณีและเหตุผลอื่น ๆ ประกอบตามความเหมาะสม เช่น เพศ อายุ ของอาสาสมัครคุมประพฤติกับผู้ถูกคุมความประพฤติ

6) บทบาทและหน้าที่

หลังจากที่อาสาสมัครคุมประพฤติได้รับการแต่งตั้งและมอบหมายงานแล้ว อาสาสมัครเหล่านี้จะมีบทบาทและหน้าที่ในหลาย ๆ ประการ ซึ่งได้กำหนดไว้ในระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยอาสาสมัครคุมประพฤติ พ.ศ.2528 โดยอาจสรุปได้ดังนี้

1. การศึกษาแนวทางแก้ไขผู้กระทำผิด โดยวางแผนเป็นรายบุคคลว่าจะแก้ไขหรือบำบัดอย่างไร ทั้งนี้ต้องศึกษาจากประวัติ อาชีพ การศึกษา สภาพครอบครัว สิ่งแวดล้อม และความประพฤติ ตลอดจนปัญหาต่าง ๆ ในข้อมูลเบื้องต้นที่ได้รับจากพนักงานคุมประพฤติ หรือจากการสืบเสาะเพิ่มเติมของอาสาสมัครคุมประพฤติเอง

2. การออกเยี่ยมบ้านผู้ถูกคุมประพฤติ อาสาสมัครคุมประพฤติต้องออกไปเยี่ยมบ้านผู้ถูกคุมประพฤติอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อทำความรู้จัก สร้างความสัมพันธ์ และบรรยากาศอันดีต่อกัน รวมทั้งให้คำแนะนำแก่ครอบครัวของผู้ถูกคุมประพฤติด้วย

3. การควบคุมดูแลสอดส่อง อาสาสมัครคุมประพฤติต้องควบคุมสอดส่องดูแลให้ผู้ถูกคุมประพฤติปฏิบัติตามเงื่อนไขของศาล โดยเคร่งครัด ประกอบอาชีพ โดยสุจริต และประพฤติตนเป็นพลเมืองดี

4. การอบรมแนะนำ อาสาสมัครคุมประพฤติต้องอบรมแนะนำให้คำปรึกษาแก่ผู้ถูกคุมประพฤติให้ระวังในด้านการประพฤติปฏิบัติ อบรมกล่อมเกลাজิตใจให้รู้สึกผิดชอบชั่วดีมิให้วนกลับไปประพฤติผิดอีก ตลอดจนให้คำปรึกษาแก่ผู้ปกครองในรายชื่อผู้ถูกคุมประพฤติเด็กและเยาวชน ในการให้การเลี้ยงดูและให้การศึกษาแก่ผู้ถูกคุมประพฤติ

5. การติดตามผลและการพัฒนา อาสาสมัครคุมประพฤติต้องคอยติดตามผลการคุมประพฤติของผู้กระทำผิดว่ามีความก้าวหน้าแค่ไหนเพียงไร มีการเปลี่ยนแปลงนิสัยในทางที่ดีขึ้นบ้างหรือไม่

6. การเขียนรายงาน อาสาสมัครคุมประพฤติจะต้องเขียนรายงานแสดงความคิดเห็นส่วนตัวที่มีต่อผู้ถูกคุมประพฤติ จากการที่ได้ ไปเยี่ยมเยียนหรือพบปะผู้ถูกคุมประพฤติ โดยเน้นหนักในด้านพฤติกรรมของผู้ถูกคุมประพฤติ การเขียนรายงานเป็นสิ่งที่สำคัญมาก เพราะแสดงให้เห็นว่า อาสาสมัครคุมประพฤติได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างไรหรือไม่ และยังขาดตกบกพร่องสิ่งใดบ้างเพื่อจะได้ปรับปรุงต่อไป

7. การให้ความช่วยเหลือ อาสาสมัครคุมประพฤติอาจต้องวางแผนให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ถูกคุมประพฤติเป็นการเฉพาะราย เช่น การหางานให้ทำ การให้การศึกษา การฝึกวิชาชีพ หากสามารถให้ความช่วยเหลือในขั้นต้นได้ ก็ควรกระทำในทันที แต่ถ้าจำเป็นจะต้องขอความช่วยเหลือจากบุคคลหรือองค์กรต่าง ๆ ก็ควรต้องปรึกษารื้อฟื้นงานคุมประพฤติเสียก่อน เพื่อให้การช่วยเหลือเป็น ไปโดยถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น (วิชา มหาคุณ 2529: 6-8)

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่าตามบทบาทหน้าที่ของพนักงานคุมประพฤติ ซึ่งมีหน้าที่หลัก 2 ประการ คือ

1. การสืบเสาะและพินิจจำเลยก่อนศาลพิพากษา
2. การควบคุมและสอดส่องภายหลังศาลพิพากษา

จากงานหลัก 2 ประการนั้น อาสาสมัครคุมประพฤติมีบทบาทและหน้าที่ในขั้นตอนการควบคุมและสอดส่องภายหลังศาลพิพากษาเป็นหลักในการช่วยเหลือพนักงานคุมประพฤติคอยสอดส่องดูแลผู้ถูกคุมความประพฤติ ส่วนในขั้นตอนแรกคือ ขั้นตอนการสืบเสาะและพินิจนั้น ไม่ได้มอบหมายให้อาสาสมัครคุมประพฤติปฏิบัติงานด้านนี้โดยตรง แต่จะเป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานคุมประพฤติ

7) การติดตามผลปฏิบัติงานของอาสาสมัครคุมประพฤติ

ตามระเบียบกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วยอาสาสมัครคุมประพฤติ กำหนดว่า

อาสาสมัครคุมประพฤติต้องรายงานผลการสอดส่องให้พนักงานคุมประพฤติทราบเดือนละ 1 ครั้งต่อ 1 คดี หรืออาจจะเร็วกว่ากำหนดในกรณีที่อาสาสมัครคุมประพฤติทราบว่าพฤติกรรมของผู้ถูกคุมความประพฤติได้เปลี่ยนแปลงไป เช่น ถูกจับกุมในคดีใหม่ เป็นต้น แต่ถ้าหากอาสาสมัครคุมประพฤติไม่รายงานผลการสอดส่องตามปกติและขาดการติดต่อเป็นเวลา 2 เดือน พนักงานคุมประพฤติเจ้าของสำนวนต้องส่งหนังสือขอทราบผลการควบคุมและสอดส่องไปยังอาสาสมัครคุมประพฤติและถ้าสามารถทำการติดต่อได้ก็ต้องติดต่อโดยเร็ว เพื่อสอบถามให้ทราบถึงปัญหา อุปสรรค ข้อขัดข้อง หรือเหตุจำเป็นของความล่าช้าดังกล่าว และถ้าข้อขัดข้องดังกล่าวอยู่ในวิสัยที่แก้ไขได้ก็ให้ดำเนินการแก้ไขให้ถูกต้องตามควรแก่กรณี แต่ถ้าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพหรืออุปนิสัย ความรับผิดชอบของอาสาสมัครคุมประพฤติโดยตรง เช่น ขาดความสนใจ ความเอาใจใส่ในงานที่ทำ อันอาจก่อให้เกิดผลเสียแก่งานคุมประพฤติ พนักงานคุมประพฤติก็จะจดบันทึกไว้ในแบบบันทึกผลการปฏิบัติงานเพื่อนำไปเป็นประโยชน์ในการประเมินผลการปฏิบัติงานต่อไป

8) การประเมินผลการปฏิบัติงาน

การประเมินผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครคุมประพฤติเพื่อทราบถึงความรู้ต่าง ๆ ที่ได้ให้การฝึกอบรมแก่อาสาสมัครคุมประพฤติ และสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานได้เพียงใด ซึ่งการประเมินผลนี้จะแบ่งออกได้เป็น 2 ช่วงดังต่อไปนี้

1. การประเมินผลการฝึกอบรมว่า ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายหรือไม่ ในเวลา 3 วัน วัดผลในวันสุดท้ายของการอบรม เป็นการประเมินผลการฝึกอบรมในภาคทฤษฎีโดยแจกแบบประเมินให้ผู้เข้ารับการอบรมตอบเพื่อทราบถึงความเข้าใจในงานที่จะปฏิบัติต่อไป และจะได้นำผลการประเมินไปปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรต่อไป
2. การประเมินผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครคุมประพฤติ โดยจะทำการประเมินผลหลังจากการปฏิบัติงานจริงของอาสาสมัครคุมประพฤติแต่ละคนเมื่อสิ้นปีงบประมาณ โดยให้แบบประเมินและพิจารณาจากผลงานที่ทำ แล้วนำผลการประเมินทั้งหมดมาประกอบการพิจารณาคัดเลือกบุคคลที่เหมาะสมจะเป็นอาสาสมัครคุมประพฤติต่อไป เมื่อครบวาระ 2 ปีแล้ว

โดยผู้ผ่านการประเมินผลการปฏิบัติงานเมื่อครบ 2 ปีจะมีสิทธิได้รับการเลื่อนตำแหน่งตามหลักสูตร 1 วัน ซึ่งจะมีทั้งการอภิปรายและแบ่งกลุ่มย่อยสนทนาในเรื่องปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครคุมประพฤติ

9) ระยะเวลาและการสิ้นสุดแห่งสถานภาพของอาสาสมัครคุมประพฤติ

อาสาสมัครคุมประพฤติโดยปกติจะสามารถอยู่ในตำแหน่งได้คราวละ 2 ปี นับแต่วันที่ได้รับการแต่งตั้ง และสถานภาพของการเป็นอาสาสมัครคุมประพฤติจะสิ้นสุดลงได้ด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง ดังนี้

1. ครบกำหนดวาระ
2. ตาย
3. ถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ คนเสมือนไร้ความสามารถ หรือคนล้มละลาย
4. ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษจำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ
5. เป็นบุคคลวิกลจริต
6. ได้รับอนุญาตให้ลาออก
7. กระทำผิดระเบียบวินัยและจริยธรรมข้อใดข้อหนึ่งหรือหลายข้อตามที่ได้กำหนดไว้ หรือปฏิบัติตนไม่เหมาะสมที่จะเป็นอาสาสมัครคุมประพฤติต่อไป

กรณีที่อาสาสมัครคุมประพฤติสิ้นสุดสถานภาพลงเนื่องจากเหตุผล (5) (6) หรือ (7) จะต้องได้รับคำสั่งจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมหรือบุคคลที่ได้รับมอบหมายจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ส่วนอาสาสมัครคุมประพฤติพ้นจากตำแหน่งมีสิทธิได้รับการแต่งตั้งให้เป็นอาสาสมัครคุมประพฤติได้อีก